

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ В ОПЕРАТИВНИХ ЦІЛЯХ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ*

© 2018 ІЛЯШ О. І.

УДК 331.5 (477.8):351.83
JEL Classification: J160; J310

Іляш О. І.

Напрями державної політики забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків в оперативних цілях соціальної безпеки України

Мета статті полягає у дослідженні причин низької результативності державної політики у сфері розробки та реалізації дієвих засобів подолання гендерних упереджень, необхідності імплементації досвіду країн ЄС щодо подолання гендерних диспропорцій та пріоритетів підвищення економічних можливостей держави у сфері гендерно чутливого бюджетування, які чинять суттєвий вплив на соціальну безпеку України. Узагальнення та систематизація поглядів багатьох учених дозволили визначити передумови, оцінити сучасний стан і дослідити ризики державної політики соціально-економічних реформ у цій сфері, надати напрями протидії гендерній напрузі у суспільстві в цілях забезпечення конвергенції соціальної безпеки держави. У результаті дослідження було проаналізовано стан і тенденції забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків в Україні та країнах світу. Виявлено ризики зниження соціальної безпеки через посилення гендерної нерівності, поглиблення гендерних диспропорцій у політичній сфері, сферах працевлаштування, освіти, навчання та економіки, посилення розриву в оплаті праці. Гіпотезою дослідження є недостатність процедур імплементації норм і практик ЄС щодо запобігання насильству, зниження дискримінації та дотримання прав людини. Набули подальшого розвитку дослідження напрямів цілеспрямованої державної політики забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків і впровадження міжнародних стандартів прав людини в усі сфери життя суспільства з комплексним підходом до подолання інституційних обмежень і зниження економічних втрат. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є удосконалення запропонованих органам державної влади та місцевого самоврядування рекомендацій щодо розробки оперативних цілей стратегії соціальної безпеки через розробку пріоритетів політики у сфері забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок, попередження гендерного насильства, дотримання політичних прав та економічних можливостей жінок у суспільстві, збереження паритету на ринку праці та сприяння соціальному захисту обох статей у суспільстві. Подальша ескаляція проблем гендерної нерівності та відсутність стратегічних цілей забезпечення соціальної безпеки у гендерній сфері може спричинити зниження національної безпеки України.

Ключові слова: соціальна безпека, державна політика, гендерна політика, гендерна рівність, гендерні права та можливості, гендерний розрив, насильство.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-71-78>

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 14.

Іляш Ольга Ігорівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (просп. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: oliai@meta.ua

ORCID: 0000-0002-7882-3942

Researcher ID: V-3326-2018

УДК 331.5 (477.8):351.83
JEL Classification: J160; J310UDC 331.5 (477.8):351.83
JEL Classification: J160; J310**Иляш О. И. Направления государственной политики обеспечения равных возможностей женщин и мужчин в оперативных целях социальной безопасности Украины****Ilyash O. I. Directions of the State Policy to Ensure Equal Opportunities for Women and Men for Operational Purposes of Social Security of Ukraine**

Цель статьи заключается в исследовании причин низкой результативности государственной политики в сфере разработки и реализации действенных средств преодоления гендерных предубеждений, необходимости имплементации опыта ЕС по преодолению гендерных диспропорций и приоритетов повышения экономических возможностей государства в сфере гендерно чувствительного бюджетирования, которые оказывают существенное влияние на социальную безопасность Украины. Обобщение и систематизация взглядов многих ученых позволили определить предпосылки, оценить современное состояние и исследовать риски государственной политики социально-экономических реформ в этой сфере, представить направления противодействия гендерной напряженности в обществе в це-

The aim of the article is to study the reasons for the low impact of the state policy in developing and implementing effective means for overcoming gender bias, the need to implement EU experience in overcoming gender disparities, and the priorities for increasing state economic opportunities in gender sensitive budgeting, which have a significant impact on social security of Ukraine. The generalization and systematization of views of a number of scientists made it possible to determine the backgrounds, assess the current state, and investigate the risks of state policy of socio-economic reforms in this area, present directions for countering gender tension in the society in order to ensure the convergence of social security of the state. The study analyzes the status of and trends in ensuring equal opportunities for women and men both in Ukraine and countries of the world. There identified risks

* Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф-78 Державного фонду фундаментальних досліджень

лях обеспечения конвергенции социальной безопасности государства. В результате исследования было проанализировано состояние и тенденции обеспечения равных возможностей женщин и мужчин в Украине и странах мира. Выявлены риски усиления гендерного неравенства, углубление гендерных диспропорций в политической сфере, сферах трудоустройства, образования, обучения и экономики, усиление разрыва в оплате труда. Гипотезой исследования является недостаточность процедур имплементации норм и практик ЕС по предотвращению насилия, снижение дискриминации и соблюдения прав человека. Получили дальнейшее развитие исследования направлений целенаправленной государственной политики обеспечения равных возможностей женщин и мужчин и внедрение международных стандартов прав человека во все сферы жизни общества с комплексным подходом к преодолению институциональных ограничений и снижению экономических потерь. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является усовершенствование представленных органам государственной власти и местного самоуправления рекомендаций по разработке оперативных целей стратегии социальной безопасности через изменение приоритетов политики в сфере обеспечения равных возможностей мужчин и женщин, предупреждение гендерного насилия, соблюдение политических прав и экономических возможностей женщин в обществе, сохранение паритета на рынке труда и содействие социальной защите обоих полов в обществе. Дальнейшая эскалация проблем гендерного неравенства и отсутствие стратегических целей социальной безопасности в гендерной сфере может привести к снижению национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: социальная безопасность, государственная политика, гендерная политика, гендерное равенство, гендерные права и возможности, гендерный разрыв, насилие.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 14.

Иляш Ольга Игоревна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры теоретической и прикладной экономики, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского» (просп. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: oliai@meta.ua

ORCID: 0000-0002-7882-3942

Researcher ID: V-3326-2018

of increasing gender inequality; deepening gender disparities in the political sphere, employment, education, training, and the economy; increased wage gap. The hypothesis of the study is the lack of procedures for the implementation of EU norms and practices for the prevention of violence, reduction of discrimination, and observance of human rights. The targeted state policy to ensure equal opportunities for women and men and the introduction of international human rights standards in all spheres of society using a comprehensive approach to overcoming institutional constraints and reducing economic losses are worked out. Prospects for further research in this direction are the improvement of the presented to state and local authorities recommendations on the development of operational goals of a social security strategy through changing policy priorities in the field of equal opportunities for men and women, prevention of gender-based violence, observance of political rights and economic opportunities for women in the society, maintaining parity in the labor market and promoting social protection for both men and women in the society. Further escalation of the problems of gender inequality and lack of strategic goals of social security in the gender sphere may lead to a decrease in the level of the national security of Ukraine.

Keywords: social security, state policy, gender policy, gender equality, gender rights and opportunities, gender gap, violence.

Fig.: 1. Tbl.: 1. Bibl.: 14.

Ilyash Olha I. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Theoretical and Applied Economics, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: oliai@meta.ua

ORCID: 0000-0002-7882-3942

Researcher ID: V-3326-2018

Вступ. Актуальність проблеми гендерної нерівності визначається тим, що в Україні державна політика здійснюваних реформ формується без достатнього фінансового, інформаційного, організаційного забезпечення та контролю і, як наслідок, призводить до зниження рівня соціальної безпеки. Таким чином, у сфері зайнятості, освіти, економічній та соціальній сферах накопичуються негативні явища і тенденції, які виявляються у посиленні гендерного насильства, зниженні політичних прав та економічних можливостей жінок у суспільстві, дискримінації жінок і чоловіків на ринку праці, соціально-культурній деградації жінок у сільській місцевості, слабкій соціальній захищеності обох статей у суспільстві, і, як наслідок, посиленні ризиків соціальної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення передумов та інструментів системного реформування гендерної політики, дотримання гендерної рівності та гендерного оцінювання суспільного розвитку становить пріоритетне місце у дослідженнях відомих вітчизняних учених, серед яких Г. Бондар, О. Вілкова, Г. Герасименко,

О. Грішнова, Г. Даудова, Л. Кормич, Е. Лібанова, К. Левченко, В. Мандибур, Л. Магдюк, О. Макарова, Т. Маторина, В. Новіков, А. Фурман, Н. Оніщенко, Д. Прилуцький, Ю. Саєнко, Л. Чуйко й ін. Значним теоретичним досягненням аналізованої проблеми є узагальнення вчених Г. Андреева, В. Бехтерева, Л. Виготського, І. Кона, А. Леонтєва, Г. Осипова, С. Рубінштейна, Ж. Тоценка, В. Отрута та інших щодо формування цілісної концепції соціальної безпеки та взаємозв'язаних теорій безпеки особи, соціуму, регіону, держави. Однак потребує безумовного врахування існування значної кількості гендерних чинників, які впливають, а в результаті і змінюють пріоритетні напрями гендерної політики забезпечення соціальної безпеки держави. Так, вагомий вплив на результативність державної політики у сфері забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків займають гендерні стереотипи у суспільстві та відсутність зв'язку між гендерною рівністю та соціальними ризиками, які лише частково визначені в оперативних цілях стратегії соціальної безпеки України.

Метою статті є системне представлення причин недостатності державної гендерної політики та розроблення дієвих інструментів подолання гендерних упереджень у суспільстві, які чинять суттєвий вплив на соціальну безпеку України. Тим самим ставляться завдання пошуку шляхів імплементації досвіду країн ЄС щодо подолання гендерних диспропорцій та пріоритетів підвищення економічних можливостей держави у сфері гендерно чутливого бюджетування, дослідження ризиків державної політики у сфері забезпечення рівних гендерних можливостей жінок і чоловіків та вироблення органам державної влади рекомендацій щодо протидії гендерній напрузі в оперативних цілях забезпечення конвергенції соціальної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Загальновізвано, що глобальні проблеми, з якими зіткнулося людство, вимагають перегляду традиційної моделі економічного і соціального розвитку на шляху формування власної соціальної безпеки. Об'єктивно необхідним стає звернення до проблем соціальної безпеки як чинника формування соціальної політики, адекватної потребам національної безпеки України, та виступає головною необхідністю в умовах сучасного суспільного розвитку в умовах європейської інтеграції. Соціальна безпека як важлива компонента національної безпеки набуває пріоритетності у забезпеченні не лише безпеки окремої особи, суспільства, безпеки ринку праці, але й гендерної безпеки на усій території ЄС. Водночас в Україні поглиблюються гендерні диспропорції, відзначається недостатність процедур імплементації норм і практик ЄС щодо запобігання насильству та дотриманню прав людини. Отже, структурна зв'язаність елементів системи соціальної безпеки та системи забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків є якісною характеристикою європейської інтеграції, і розрив зв'язків між цими елементами може призвести до істотної дестабілізації та негативних соціальних, а в подальшому й економічних наслідків для України, особливо в умовах прагнень української держави до членства у ЄС.

Результати дослідження The Global Gender Gap Index 2017 свідчать про те, що у 2017 р. вперше за увесь час розрахунку індексу (починаючи з 2006 р.) у світі спостерігається погіршення ситуації з гендерною рівністю. У топ-10 країн за індексом гендерної рівності увійшли Ісландія, Швейцарія, Норвегія, Філіппіни, Фінляндія, Швеція, Нова Зеландія, Ірландія, Словенія та Руанда. Сьогодні світовий гендерний розрив складає 32 %. Із 142 країн, охоплених індексом, у 2017 р. 82 країни збільшили загальний показник рівня гендерних відмінностей порівняно з минулим роком, тоді як 60 країн – порівняно з 2015 р. Світовим лідерам вдалося закрити 96 % розриву між жінками та чоловіками в охороні здоров'я та 95 % розриву у рівні освіти, проте скорочення розриву у сфері економічних можливостей та політичної участі залишається лише на рівні 58 % [1]. Погіршення ситуації з гендерним паритетом може привести до позитивних економічних результатів, які залежать від конкретної ситуації і проблем у країні, зокрема, підвищити доходи на 28 тран дол. до 2025 р., що складе 26 % зростання світового ВВП.

Попри те, що економічна ситуація у гендерному питанні в Україні стабілізується, відбувається накопичення «суб'єктивних імпульсів» здійснюваних реформ у сфері

соціальної безпеки. Так, за останні 11 років Україна знаходилася у гендерній ямі, погіршивши своє становище за індексом гендерної нерівності на 13 рівнів, у тому числі через збільшення гендерного розриву за субіндексами «охорона здоров'я та виживання» та «політична участь» на 50 та 6 позицій відповідно та зайняла у 2017 р. 61 місце серед 144 країн світу (табл. 1) [2]. Щодо сфери вищої освіти, то жінки займають краще становище, розрив між чоловіками і жінками зменшився на 0,3 % у 2016 р. та склав 68 % (у 2015 р. – 68,1 %).

Таблиця 1

Рейтинг України за субіндексами глобального гендерного розриву

Субіндекси	Україна, 2006 р.	Україна, 2017 р.	
		Бали (0 – повна нерівність, 1,0 – повна рівність)	Рейтинг
Економічна участь та можливості	24	0,736	34
Охопленість освітою	25	1,000	28
Охорона здоров'я та виживання	1	0,978	51
Політична участь	97	0,107	103
Загальний індекс	48/115	0,705	61/144

Джерело: складено автором на основі [3]

За рейтингом людського розвитку, який включає такі субіндекси, як економічний статус, репродуктивне здоров'я та гендерна нерівність чоловіків і жінок, – Україна серед 150 країн займає 83 місце. За такого стану справ досягнути повної рівності між чоловіками та жінками наша держава зможе лише через 170 років, тоді як європейським країнам для цього знадобиться ще 47 років [4].

Обмеженість результатів політики впливу ЄС на забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок в Україні обумовлена використанням міжнародних норм і стандартів лише на рівні декларування державних законів і політики, водночас інституційна практика все ще не підтримує імплементацію цих юридичних інструментів. Об'єктивними причинами такого становища є гендерні стереотипи й упередження у суспільстві, нерозуміння зв'язку між гендерною рівністю та державною політикою, маломасштабні заходи державної адміністрації запровадження гендерно чутливого бюджетування. Головними причинами низької результативності проактивної політики у сфері гендерно чутливого бюджетування є такі:

Відсутність моніторингу, оцінки і контролю бюджетної діяльності, державних витрат і доходів, спрямованих на вирішення гендерних проблем, що ускладнює процес реалізації бюджетної політики та збільшує масштаби корупції.

Низький рівень прозорості й підзвітності органів державної влади та органів місцевого самоврядування і, як наслідок, їх слабка взаємодія з громадянським суспільством.

Відсутність інформації щодо сфери розподілу суспільного прибутку за статевою ознакою та наслідків впливу бюджету на використання робочого часу жінок і чоловіків [5, с. 10].

Вважаємо, що значним не задіяним ресурсом забезпечення гендерної рівності у суспільстві є розвиток гендерно-сенситивного парламентаризму, через відсутність паритетного представництва жінок та чоловіків у Верховній Раді України. Так, коли йдеться про політичну участь жінок в парламенті та жінок на міністерських посадах, Україна посідає 107 та 109 місця відповідно серед 144 країн. Серед 54 % дорослого населення жіночої статі в українському парламенті представництво жінок складає лише 12 % від загальної кількості народних депутатів, тоді як середній показник представництва жінок у національних парламентах країн Європи (членів ОБСЄ) у 2017 р. склав 26,2 % (середній світовий показник – 10 %, у Швеції, Данії, Франції та Фінляндії – понад 40 %) [6].

Недостатня координація дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у вирішенні питання політичного представництва жінок у списках до обласних рад в Україні свідчить про наявність проблеми забезпечення регіональної соціальної безпеки у гендерній сфері. Так, кількість жінок – депутатів місцевих представницьких органів залишається наднизькою на вищих посадах виконавчої влади та у місцевих органах управління. Так, рівень представництва жінок у списках до обласних рад в цілому по Україні склав 29,6 %, до міських рад – 32,1 %; жінки у 22 обласних та міських радах склали, відповідно 15 та 18,1 %; лише в 1 міській раді вдалося подолати гендерний поріг у 30 % та жодного – в обласних радах.

Актуалізація проблеми конвергенції системи соціальної безпеки в умовах європейської інтеграції потребує розробки і реалізації дієвих засобів подолання гендерних упереджень та імплементації досвіду країн ЄС щодо подолання гендерних диспропорцій, підвищення економічних можливостей та прав українських жінок у політичній сфері та свідчить про можливість підвищення в Україні ефективності політики забезпечення парламентської участі жінок на рівні 30–50 %. Серед найбільш значущих результатів, які можуть мати значний вплив на запобігання дискримінації під час виборів, є застосування системи «жінка – чоловік, жінка – чоловік» під час складання списків кандидатів на вибори до парламенту (досвід Великобританії); створення Ради з емансипації, яка контролює політику рівності статей у Нідерландах; контроль гендерного квотування на виборах, який забезпечує урядам Німеччини, Австрії та Швейцарії 35–50 % місць у парламенті для жінок; підтримання фінської ідеї схожості чоловіка і жінки, а також негативного тлумачення гендерних відмінностей шляхом створення в уряді спеціальних підрозділів – Омбудсмена з питань рівності, Ради з питань рівності та Підрозділу з питань рівності; наділення судових органів, за прикладом Ірландії, спеціальними повноваженнями з ліквідації проявів гендерної дискримінації та забезпечення жорсткого контролю Уряду через створення Міністерства з питань рівноправ'я статей (досвід Швеції).

Посилення нерівномірностей представлення жінок у загальному складі парламенту, недостатня кількість жінок на керівних посадах, низький рівень залученості жінок до прийняття рішень зумовили посилення незбалансованості гендерних інструментів регулювання соціальної безпеки. Соціальне невдоволення, сконцентроване в окремих регіонах країни, спричинило вплив на порушення принципу забезпечення рівних політичних прав і можливостей, керівного складу та паритетного представництва жінок і чоловіків на керівних посадах. Так, органи управління на центральному та регіональному рівнях не є гендерно збалансованими: керівні посади в обласних осередках обіймають лише 12,8 % жінок; виборчі результати засвідчили, що з 214 депутатів міських та 252 депутатів обласних рад жінки склали відповідно 6,1 % та 5,9 %. Протилежну тенденцію демонструє представництво жінок і чоловіків серед службовців-керівників за категоріями посад: 86,5 % чоловіків і лише 13,5 % жінок обіймають посади I категорії; 67,5 % чоловіків і 32,5 % жінок – посади II категорії; лише на посадах III та IV категорії простежується тенденція до збільшення кількості жінок. Водночас інституційна практика ЄС свідчить про 30 % жіночого складу, Європарламент та Єврокомісія 33 % та 37 % відповідно; у Раді з питань зовнішньої політики та з питань економіки та фінансів жінки становлять 8–10 %; великі компанії Німеччини та Данії зобов'язані впровадити 40–50 % квоту для жінок у раді директорів.

Варто зазначити, що головними причинами проблеми забезпечення політичних прав і можливостей чоловіків і жінок є недостатність державної політики забезпечення парламентської гендерної рівності, що проявляється через:

Відсутність контролю за проведенням системного моніторингу основних аспектів інтеграції гендерного компонента в діяльності парламенту та Уряду України.

Декларативність реалізації пропозицій забезпечення гендерної рівності за результатами проведення гендерно-правової експертизи законопроектів Верховною Радою України. Визначені у правовій та законодавчій базах заходи й оперативні цілі політики гендерної рівності містять певні неузгодженості з процедурами й інституційними інструментами реалізації гендерної політики в місцевій політиці покращення становища жінок.

Відсутність проактивних дій Уряду у протидії сексизму і дискримінації в поведінці парламентарів відповідно до норм етики.

Недосконалість механізмів впровадження інструментів ротації лідерських позицій між жінками та чоловіками.

Вважаємо за необхідне додати, що відсутність позитивних зрушень у формуванні гендерної рівності у суспільстві спричинені відсутністю оперативних стратегічних цілей державної політики соціальної безпеки в рамках приведення їх відповідно до міжнародних стандартів системи соціального захисту постраждалих осіб. Так, Україна досі не ратифікувала підписану у 2011 р. Стамбульську конвенцію, що створює правові рамки на загальноєвропейському рівні для захисту жінок від усіх форм насильства, а також запобігання домашньому насильству.

Проблема обмеженості практик державної політики у сфері попередження насильства жінок, зумовлена недостатністю процедур імплементації норм і практик ЄС

щодо запобігання насильству, зниженню дискримінації та дотриманню прав людини, ускладнюється недостатністю інформаційного забезпечення, високою латентністю (прихованим характером) злочинів. Тенденція зниження рівня довіри населення до правоохоронних органів призводить до приховування справжніх масштабів насильства щодо жінок, а брак спеціалізованих послуг для жертв призводить до зниження кількості звернень за підтримкою. Так, виявлено 348 фактів щоденного домашнього насильства, серед яких 70–80 % жіночого насильства, щорічно фізичної та сек-

суальної агресії у сім'ї зазнають понад 1 млн жінок, з яких лише 10–15 % звертаються у поліцію, 27 % жінок вважають образи проявом насильства, лише 32 % подібним чином оцінюють приниження, для 49 % опитаних жінок насильство – це побой, а 56 % згодні вважати насильством зґвалтування [7] (рис. 1). Ситуація ускладнюється тим, що лише 3 % суддів ознайомлені з усіма основними документами у сфері прав людини, у тому числі з нератифікованою Конвенцією про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству, тому й не залучені до боротьби з цими явищами.

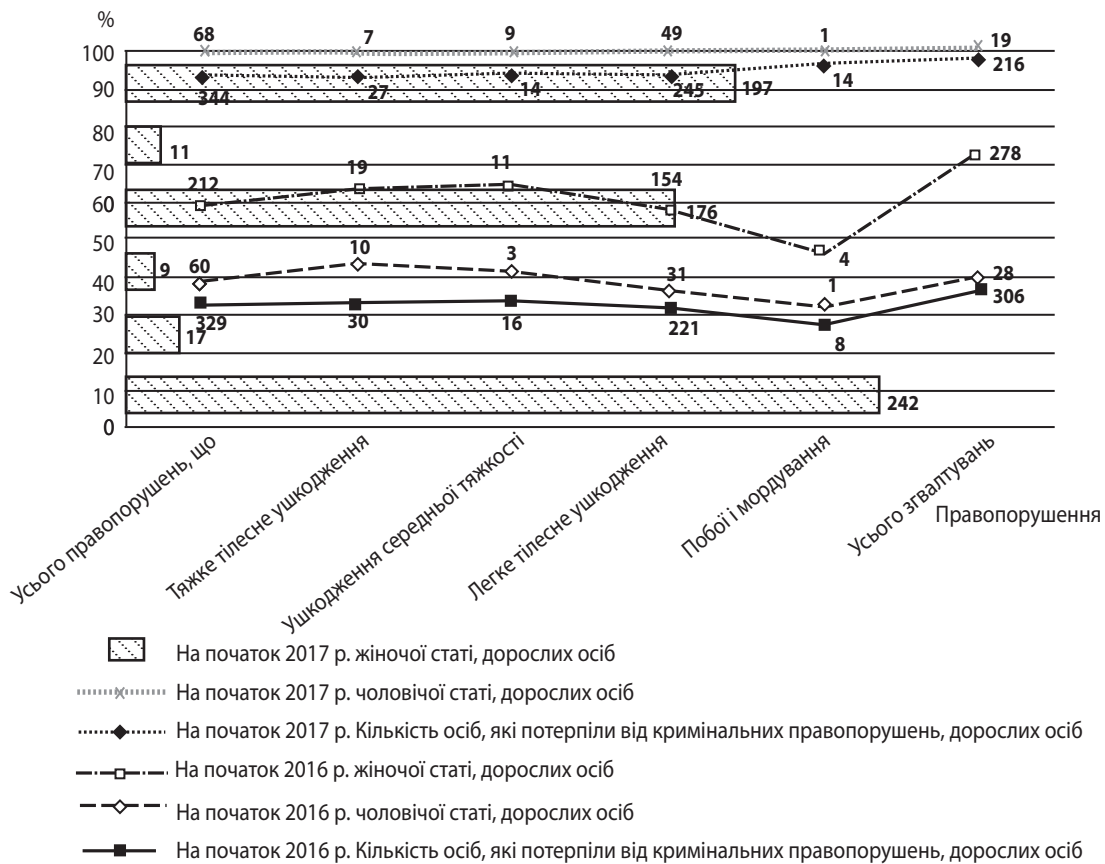

Рис. 1. Кількість потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством і злочинами проти статевої свободи і недоторканності особи

Зауважимо, що недостатність державної політики попередження насильства щодо жінок призводить до безпосередньої шкоди здоров'ю та добробуту постраждалих, що вимірюється грошовими, трудовими, нематеріальними втратами та має вагомий суспільний наслідок для демографічної та економічної безпеки. Результати моделювання свідчать, про загальні економічні втрати держави у 2015 р. від прихованого характеру жіночого насильства та сукупні втрати вартості макроекономічного продукту до 208 млн дол. (0,23 % ВВП країни) та 3,7 млн дол. відповідно. При цьому 1,5 млн дол. втрат були зумовлені високою смертністю жінок працездатного віку, тоді як сукупні витрати постраждалих від насильства склали близько 190 млн дол. на рік, що перевищує близько 90 % сукупних суспільних економічних витрат. В цілому перевищення економічного еквіваленту вартості офіційно облікованих випадків ген-

дерного насильства склало 10,8 млн дол. (у 20 разів). Незважаючи на значні економічні втрати, за вартістю економічних наслідків гендерного насильства Україна значно поступається розвиненим європейським державам. Так, у Великобританії вартість економічних втрат від жіночого насильства складає близько 28 млрд євро на рік, в цілому для ЄС – 226 млрд євро відповідно. Водночас на фінансування цільових заходів із попередження домашнього насильства місцевими бюджетами було витрачено лише 25,6 тис. дол., що підтверджує залишковий принцип фінансування політики протидії насильству щодо жінок та недостатність уваги до питань гендерної складової забезпечення соціальної безпеки держави [8, с. 42].

Варто додати, що наявність системних недоліків політики попередження гендерної нерівності формує низку загроз економічній безпеці держави, які виникають

через обмеженість фінансової підтримки, недостатність соціальних виплат, низький рівень розвитку якісних і доступних закладів допомоги, які повинні підтримувати (переважно) жінок у їхній доглядовій праці та знеціненні жіночої праці. Так, на початок 2018 р. максимальні виплати надбавок по догляду за дорослими та дітьми з інвалідністю становили 34 % (догляд за особами з інвалідністю з дитинства) та 61 % (догляд за дітьми з інвалідністю) від фактичного прожиткового мінімуму на одну особу і знецінилися порівняно з 2013 р. втричі (при зростанні у 2016 р. виплат самотнім матерям на 42 %). Окрім того, спостерігаються значні диференціації забезпеченості самотніх матерів мінімальним розміром цих виплат. Зважаючи, що фактичний прожитковий мінімум на одну людину у 2017 р. становив 2483 грн, частина самотніх матерів з дітьми була залишена без державної підтримки, оскільки максимальна допомога, на яку претендувала сім'я без інших офіційних доходів, на кінець 2017 р. становила лише 61 % від фактичного прожиткового мінімуму [9].

Водночас державою не визначено механізмів попередження нерівного гендерного розподілу доглядової праці. Так, лише 1 % чоловіків беруть відпустки по догляду за дитиною [10], що обумовлено гендерними стереотипами, раціональним фінансовим розрахунком і не гарантує чоловічу квоту у цій відпустці.

Незважаючи на декларовану боротьбу з гендерною нерівністю, більшість дій та бездіяльність органів державної влади створюють передумови до зниження соціальної безпеки та посилюють структурний дисбаланс репродуктивної праці в Україні: відбувається скорочення інфраструктури, що підтримує репродуктивну жіночу працю, зокрема у сільській місцевості, самотніх матерів і жінок у скрутних життєвих обставинах; на ринку праці обмежується економічна активність жінок працездатного віку: жінки залишаються більшістю у нижчеоплачуваній праці і не отримують доступу до керівних посад; знижується державне фінансування традиційно «жіночого» сектора економіки, домінує політика стримування зростання соціальних витрат. Так, гендерні ризики соціальної безпеки супроводжувалися такими тенденціями: у 2017 р. співвідношення частки зайнятості серед жінок до аналогічного показника серед чоловіків зменшилося на 7,5 % і склало 74,5 %; розрив у середньомісячній заробітній платі чоловіків і жінок у 2017 р. зріс до 26,6 % [11] (оплата праці працівника-чоловіка в Україні в середньому вища, ніж жінки, на 1536 грн, на 1 грн заробітної плати жінки припадало 1,67 грн заробітку чоловіка), водночас тривалість робочого часу чоловіка склала 89 % робочого часу жінки [4]. Найвищою різниця в оплаті праці між чоловіками і жінками була в Угорщині – 33,7 %, Італії – 33,5 %, Чехії – 29,7 %, Словаччині – 28,3 %, Польщі – 27,7 %, Австрії – 26,9 %, Німеччині – 26,8 % і Португалії – 25,9 % [12].

Висновки та пропозиції. Зважаючи на окреслені економічні перешкоди та критичні соціальні чинники посилення гендерних ризиків соціальної безпеки в Україні (поглиблення гендерних диспропорцій у політичній, освітній та економічній сферах, дискримінація в оплаті праці, недостатність процедур запобігання насильству) оперативними цілями забезпечення соціальної безпеки повинні

бути системні пріоритети державної політики у сфері забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок. Попередження гендерного насильства, зниження гендерної напруги, дотримання політичних прав та економічних можливостей жінок у суспільстві, збереження паритету на ринку праці та сприяння соціальному захисту обох статей у суспільстві дозволять активізувати державну політику протидії ризикам соціальної безпеки за умови проведення органами державної влади системних заходів:

- Верховній Раді України ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання, переслідування та ліквідацію насильства щодо жінок і домашнього насильства. Конвенція сприятиме реалізації необхідних законодавчих ініціатив забезпечення надання послуг, що сприяють фізичному та психологічному відновленню постраждалих внаслідок насильства через відкриття відповідних притулків для безпечного розміщення жертв, безкоштовних телефонних гарячих ліній та служб підтримки жертв насильства.
- Кабінету Міністрів України затвердити Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021» та Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [13, с. 549]. У посиленні контролю за виконанням і наданням повної та якісної інформації центральними органами виконавчої влади щодо Плану заходів з імплементації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року вбачається реалізація оперативних цілей соціальної безпеки у сфері забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків.
- З метою системного державного контролю за дискримінаційними проявами у суспільстві при Урядовому уповноваженому з питань гендерної політики створити службу Контролера з рівних можливостей жінок і чоловіків (досвід Литви) та запровадити щоквартальний контроль за дотриманням центральними та місцевими органами виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності підготовлених рекомендацій щодо усунення виявлених порушень з питань гендерної дискримінації.
- Кабінету Міністрів України в основі бюджетних вимог використати принциповий підхід формування «гендерно чутливих бюджетів», який передбачає виділення на цілі гендеру та розвитку кожної структурою уряду до 5 %. Досвід Австралії свідчить, що впровадження гендерно чутливих бюджетів забезпечить вплив органів державної влади на горизонтальну та вертикальну гендерну нерівність на ринку праці, оптимізує витрати на державний, традиційно «жіночий» сектор, посилить економічну активність та можливість працевлаштування жінок і знизить прояв дискримінаційних ризиків соціальної безпеки у суспільстві.

- З метою посилення заходів державної політики зниження економічних втрат суспільства внаслідок насильства щодо жінок Кабінету Міністрів України та Експертній Раді з питань протидії дискримінації розробити єдину методику оцінювання економічної вартості наслідків насильства щодо жінок, привести її відповідно до вітчизняної інформаційної бази з огляду на можливість застосування в Україні. Розроблена і науково обгрунтована методика дозволить оцінити економічну вартість насильства щодо жінок і виявити наявні прогалини в інформаційному забезпеченні.
- Задля реформи державного управління районним та обласним державним адміністраціям визначити гендерну рівність частиною повноважень органів місцевого самоврядування, передбачити створення координаційних рад з питань гендерного підходу, включити до їх складу посадовців державної адміністрації, представників органів виконавчої влади й організувати процедури співробітництва з депутатами та жіночими організаціями; задля підвищення обізнаності державних адміністрацій у гендерних проблемах включити у місцеві та регіональні навчальні центри освітні програми з питань гендерної рівності; запровадити фінансову підтримку та відзнаку медіаматеріалів, які впливатимуть на зниження рівня гендерних стереотипів.
- Міністерству інформаційної політики України, громадській організації «Ла Страда-Україна» забезпечити поширення інформації щодо проблеми торгівлі людьми, гендерної нерівності та дискримінації. Популяризувати перехід Національної «гарячої лінії» на новий короткий загальноєвропейський номер через створення та розповсюдження соціальної реклами, проведення семінарів, конференцій та інших заходів для консультантів телефонів довіри. Запропоновані заходи забезпечать надання своєчасної психологічної допомоги потерпілим від торгівлі людьми та насильства, постійне ведення та оновлення бази даних для надання консультацій по проблемі гендерної нерівності та порушення прав та можливостей чоловіків і жінок у суспільстві.
- З метою комплексного реформування українського парламенту відповідно до норм забезпечення гендерної рівності Верховній Раді України необхідно внести зміни, що викладені в законопроекті про внесення змін до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків) від 10.11.2017 № 7283, які передбачають проведення гендерної та правової експертизи законопроектів, розробку і впровадження гендерної ротації займаних посад.
- Задля подолання структурного дисбалансу репродуктивної праці Експертній Раді з питань протидії дискримінації за ознакою статі створи-

ти інтернет-карти прав людини, що відображали б гендерну нерівність і нерівномірний розподіл репродуктивної та доглядової праці між чоловіками та жінками. Задля подолання негативних соціальних наслідків розміщення дискримінаційної реклами Міністерству соціальної політики необхідно затвердити сітку штрафних санкцій власникам реклами, яка зображує жінок чи чоловіків у негативному світлі.

Запропоновані системні заходи державної політики протидії гендерній напруженості у суспільстві сприятимуть підвищенню якості життя обох статей і забезпечать реалізацію оперативних цілей протистояння суспільним викликам у сфері соціальної безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Global Gender Gap Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>
2. Індекс гендерного розриву – 2017. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/indeks-gendernogo-rozryvu-2017>
3. Стройко Т., Еремеева А. Рівень гендерної рівності в умовах євроінтеграційних прагнень України. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/105.pdf
4. Жінки заробляють менше чоловіків, хоча працюють більше. Скільки втрачає економіка України через сексизм. URL: <https://espresso.tv/article/2017/10/16/chomubilshezhinokuparlamentiprynosytekonomichibilshegroshey>
5. Котова-Олійник С., Стельмах Б., Ярош О. Гендерна абетка для українських медіа : навч. посіб. Луцьк : Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. 50 с.
6. Ірина Суслова. Участь жінок в українській політиці. URL: http://www.cvkv.gov.ua/visnyk/pdf/2016_2/visnyk_2_2016_st_9.pdf
7. Щороку в Україні від домашнього насильства гинуть 600 жінок. URL: <https://www.unian.ua/society/2233774-schorokuv-ukrajini-vid-domashnogo-nasilstva-ginut-600-jinok-infografika.html>
8. Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні // UNFPA, Український центр соціальних реформ, 2017. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/%D0%95%D0%B0%D0%96%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_2017_1.pdf
9. Дутчак О. Антикризисні реформи в Україні: структурні загрози для жінок // Березень, 2018. URL: <http://ukraine.politicalcritique.org/2018/03/07/antikrizisni-reformi-v-ukrayini-strukturni-zagrozi-dlya-zhinok/>
10. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні, 2014. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=2>
11. Гендерна нерівність та режим жорсткої економії в Україні посткризового періоду. URL: <https://commons.com.ua/uk/genderna-nerivnist-ta-rezhim-zhorstkoyi-ekonomiyi/>
12. Чоловіки в Україні заробляють на чверть більше, ніж жінки. URL: <https://www.dw.com/uk/>

13. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні, 2018. URL: www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Report-2018-1.pdf

REFERENCES

"Choloviky v Ukraini zarobliaiut na chvert bilshе, nizh zhinky" [Men in Ukraine earn a quarter more than women]. <https://www.dw.com/uk/>

Dutchak, O. "Antykryzovi reformy v Ukraini: strukturni zahrozy dlia zhinok" [Anti-crisis reforms in Ukraine: structural threats for women]. Berezen, 2018. <http://ukraine.politicalcritique.org/2018/03/07/antikrizovi-reformi-v-ukrayini-strukturni-zagrozi-dlya-zhinok/>

"Ekonomichni naslydky nasylstva shchodo zhinok v Ukraini" [The Economic Consequences of Violence Against Women in Ukraine]. UNFPA, Ukrainskyi tsentr sotsialnykh reform, 2017. https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_2017_1.pdf

"Genderna nerivnist ta rezhy m zhorstkoi ekonomii v Ukraini postkryzovoho periodu" [Gender inequality and the regime of austerity in post-crisis Ukraine in Ukraine]. <https://commons.com.ua/uk/genderna-nerivnist-ta-rezhim-zhorstkoyi-ekonomiyi/>

"Indeks hendernoho rozryvu - 2017" [The gender gap index is 2017]. <http://edclub.com.ua/analitika/indeks-gendernogo-rozryvu-2017>

"Iryna Suslova. Uchast zhinok v ukrainskii politytsi" [Iryna Suslova. Participation of women in Ukrainian politics]. http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2016_2/visnyk_2_2016_st_9.pdf

Kotova-Oliinyk, S., Stelmakh, B., and Yarosh, O. *Genderna abetka dlia ukrainskykh media* [Gender alphabet for Ukrainian media]. Lutsk: Volynska mystetska ahentsiia «Teren», 2013.

"Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny pro stan dotrymanna prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini, 2014" [Annual report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights on the state of observance of human rights and freedoms in Ukraine, 2014]. <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=2>

"Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny pro stan dotrymanna prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini, 2018" [Annual Report of the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on Human Rights on the Status of Observance of Human and Civil Rights and Freedoms in Ukraine, 2018]. www.ombudsman.gov.ua/files/Dopovidi/Report-2018-1.pdf

"Shchoroku v Ukraini vid domashnyoho nasylstva hynut 600 zhinok" [Every year in Ukraine, 600 women die from domestic violence]. <https://www.unian.ua/society/2233774-schoroku-v-ukrajini-vid-domashnogo-nasilstva-ginut-600-jinok-infografika.html>

Stroiko, T., and Yeremeieva, A. "Riven hendernoi rivnosti v umovakh yevrointehratsiinykh prahnen Ukrainy" [The level of gender equality in the conditions of Ukraine's European integration aspirations]. http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/105.pdf

The Global Gender Gap Report 2017. <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>

"Zhinky zarobliaiut menshe cholovikiv, khochha pratsiuut bilshе. Skilky vtrachaie ekonomika Ukrainy cherez seksyzm" [Women earn fewer men, although they work more. How much does Ukraine's economy lose through sexism?]. <https://espresso.tv/article/2017/10/16/chomubilshezhinokuparlamentiprynosytekonomibilshegroshey>